

Yazı-Türkiye laikliği: Diyanet-İmam Hatip-İlahiyat

İlhami Güler: ‘Vicdan Böyle Buyurdu’ kitabının yazarı İlhami Güler “Türk devriminin dini görece sert baskılaması toplumda İslam’ı ‘temsil’ iddiasında bulunan cemaat-tarikatlar üretti” diyor.

15.02.2020 tarihli yazı bu linkte:

<https://www.karar.com/gorusler/turkiye-laikligi-diyanet-imam-hatip-ilahiyat-1477083>

Türkiye laikliği: Diyanet-İmam Hatip-İlahiyat

1- Sorun

Osmanlı devleti Saltanat, Medrese ve Tarikatın ellerinde çöktü. M. Kemal ve arkadaşları, çağın seküler “Ulus Devlet” ve “Milliyetçilik” paradigmasından etkilenerek Osmanlı’yı çökerten kurumları (Saltanat-Medrese-Tarikat) ilga edip; yerine çağdaş seküler-milliyetçi bir ulus devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti’ni kurdular. Osmanlı’da dini, siyasi otoritenin emrine âmâde kılan ve onun payandası yapan Şeyhu’l-İslamlık yerine, Diyaneti; benzer bir konumda olan Medrese yerine, Daru’l-Fünun İlahiyat Fakültesi ve İmam-Hatip okullarını açtılar. Bunları geliştirecekleri yerde; yanlış yaparak ,“karşı devrim” korkusu ile bir müddet sonra son ikisini kapattılar. Tek Parti yönetiminden demokrasiye adım attığımız 1950’li yıllardan sonra bunlar tekrar açıldı.

Laiklik, kuruluş aşamasında bir “Cemaat=sürü” olarak doğan Hristiyanlığın, Roma imparatorluğunu Hristiyanlaştırdıktan sonra devleti tümünden ele geçirip, kendini, Tanrının (Hz. İsa) ve dinin temsilcisi olarak gören “Kilise”nin yaratmış olduğu baskı, zulüm, işkence ve şiddetten (sürüleştirme) toplumu kurtarmak için Batı toplumlarının geliştirdiği siyasi-hukuki bir kurumdur. Bu tarihsel tecrübeden farklı olarak İslam, bir “Cemiyet=toplum” ve siyaset-devlet olarak doğdu. Hz. Muhammed’in ölümünden sonra İslam iman, ibadet, ahlak ve hukuk olarak sivil ulemanın uhdesinde-toplumda kalırken; siyaset, kısa süren ve adına “Hilafet” denen; özünde kabile (Kureyş) karizmasına dayanan biat, atama aşamasından sonra, Muaviye’nin ihtilalinden ve yaşanan iç savaşı müteakip “Saltanat”a dönüştürüldü. Zorla iktidarı ele geçirme (el-emru limen ğalebe), meşruiyetin mihengi oldu. Emeviler’in, Abbasiogulları tarafından devrilmesinden sonra da, kendilerini Allah’a nispet eden (Zıllullah, Kâim biemrillah, Muizlidinillah...) “Teokratik” bir saltanata dönüştürüldü. Türklerin siyasal egemenliği ele geçirmesinden sonra da (Selçukiler-Osmanlılar ulema, medrese şeklinde örgütlenirken; sayıları yüzleri bulan ve “Tarikat” denen ve sivil Kilise’ye benzer şekilde dini “temsil” ettiğini iddia eden kişi kültüne bağlı (veli-evliya, şeyh, gavs, kutup, baba, dede, abdal, mehdi, ricalu’l-ğayb...) kurumlar (Tekke-Zaviye-Dergâh-Hangâh) ortaya çıktı. Siyaset de (Saltanat), Hilafeti zımnen kendinde “temsil” ettiği iddiasında bulundu (kutsal emanetler). Şiilikte ise, “İmamet” teorisi, doğrudan -Katoliklikte-Kilisede olduğu gibi-, peygamberi (veraset yolu ile) ve dini temsil ettiği iddiasında bulundu.

Türk devriminin, dini görece sert baskılaması, toplumda İslam’ı “temsil” iddiasında bulunan Cemaat-Tarikat ve daha sonra siyasal partiler (MSP-SP ve AKP) üretti. FETÖ ve 15 Temmuz darbe girişimi, devleti tekrar ele geçirme idealinin bir semptomu idi. Muhafazakâr AK Parti iktidarı da, halkın % 50 sine dayanan, seçim yolu ile iktidara gelen ve şimdiye kadar uygulanan sek/sert seküler politikalarından rövanş almaya çalışan politik bir tezahürdür. 1950-2000 arası, muhafazakâr halkın, temsilci arama; iki binin başları ise, çatal yürekli bu

temsilciyi bulma anıdır. Umarım seküler kesim, bundan çıkarılması gereken dersi almıştır. İslam'ın toplum ve siyaset ile ilişkisi, Türkiye'de problem olmaya hâlâ devam etmektedir.

2- Çözüm

Kişisel kanaatime göre, devrimden sonra kurulan Diyanet, İmam-Hatip liseleri ve İlahiyat fakülteleri, dini, toplum içinde iman-ibadet-ahlak olarak tutmayı onaylayıp; onun siyaset-İktisat ve hukuk (devlet) ile ilişkisini istismar, totalitarizm ve şiddet doğurmaması için; kültür ve eğitim ile dolayımlayan, “Laik” bir çözümdür. Laiklik, -benzetme olarak- elektriğin ısı, ışık ve hareket olarak kullanılabilmesi, faydalı olması için “kablo” ile izole edilmesine benzer. Bir “dinsizlik” aparatı değildir. Burada “kablo” düşünce, eğitim ve kuruma denk düşerken; elektrik, dinden beklenen ahlaki enerjiyi ifade eder. Dinin, aleni olarak “Tarikat”, “Cemaat” ve “Parti” şeklinde siyasette temsil iddiası, toplumda “çarpma-çarpılma” tehlikesi doğurmaktadır. Dinler tarihi -ve bugünkü İslam Dünyası- bunun aleni şahididir. Muhafazakâr kesimin hafızasında bu kavramın negatif bir imgesi olduğunu biliyorum. Ancak, kavrama yorum ve uygulama yolu ile olumlu bir içerik ve pratik kazandırılabilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurmuş olduğu Diyanet, -teolojik olarak değil-, sosyolojik kurum olarak “Kilise” gibi, siyasetten bağımsız; finansmanı, vakıflar veya özel vergi ile yapılması gereken; devlete bağlı bir “dini hizmet” kurumu olmalı. Yani Bizans imparatorluğunda ve Osmanlı imparatorluğunda olduğu gibi, din, siyasete bağlı bir kurumdur. Kuruluş aşamasında devletin, “Kızı serbest bırakırsan, ya davulcuya veya zurnacıya kaçar” korkusundan doğan dindarları gözetim altında tutma refleksine gerek kalmamıştır. Diyaneti denetlemesini, hukuki çerçevede yine sürdürsün. Bu kurumdan “hizmet” almayan vatandaşlardan toplanan “vergi”ler ile finansa edilmesi, İslam'ın özüne aykırıdır; hizmet almayanlara haksızlıktır.

İmam-Hatipler, din hizmetlisi yetiştiren ve çocuklarına –fazladan- dini eğitim vermek isteyen vatandaşların bu talebini karşılayan bir kurumdur. İlahiyat fakülteleri ise; İslam'ı resmi olarak “temsil” etme iddiasında asla bulunmadan; onu, ilmi olarak araştıran, korumaya ve yenilemeye çalışan, ulemanın veya medresenin yerini alan bilim-ilim kurumlarıdır. Diyanetin, siyasi iradeye bağlı olması, yanlış olduğu gibi; “İlahiyat”ların isminin, “İslami İlimler” e çevrilmesi girişimleri de, geleneksel dini düşüncenin dogmalaşmasını-taklidini özleyen bir tutumdur. Medreselerin, aynı müfredat ve öğretim tarzı ile yeniden –illegal olarak- yeşertilmesi, gerici bir tutum olduğu gibi; Tarikat, Cemaat ve siyasal partilerin İslam'ı “temsil” iddiasında bulunmaları da, Ortaçağ Hristiyanlığına-Kiliseye bir öykünmedir. Dindar vatandaşlar, politik tercihlerini “Muhafazakâr” partilerde ifade ve icra etmek isteyebilirler. Ancak, bu partinin, kendini dinin-İslam'ın “temsilcisi” olduğunu ima ve ifade etmesi ve aleni bir “din dili” kullanması, son derece tehlikelidir ve yanlıştır. Haricilerde ve Kilisede olduğu gibi, samimiyetle (Allah rızası için) katliam, işkence, istismar ve baskı yaratmanın muhtemel yoludur. Dinin, kendini özdeşleştireceği “Devlet” veya “temsil” üzerinden örgütlü hale getireceği topluluk (Parti-Tarikat-Cemaat) hakkında C. G. Jung, şu analizi yapıyor: “Sonuçta devlet büyük bir örgüt, bir düzen unsurudur. O, bir canavardır; halk da bir canavardır. Yirmi kişi, bir araya geldiğinde bile canavarlaşır. Çünkü psikolojileri artık insan değil; hayvan psikolojisine yaklaşmaktadır. Bir kalabalığın içinde toplanan, erdeminiz değil; genelde insan olandır ve bu, alçak düzeydeki insandır. Ahlakınız alçalmıştır. Birkaç yüz kişiden oluşan kalabalıkta, fark etmeden korkunç bir suç işleyebilirsiniz. Ne yaptığınızı bilemezsiniz. Çevrenizdeki heves (dava-dogma-coşku-İG), sizi alıp götürür ve ahlakınız tamamen çekip gider. Kalabalığın bulaşıcı zihinsel etkisi altında bir sürü hayvanı olursunuz. Şimdi bu büyük

canavar, bu halk, ancak başka bir canavar ile yola getirilebilir. Tıpkı başka fillerin yardımı olmadan kontrol edilemeyen vahşi bir fil gibi. Böylece halkın canavarlığına karşı, devletin canavarlığına sahibiz ve bu, gerekli bir kötülüktür; başka yolu yoktur. Bir halkı iyi niyetle yönetemezsiniz. Çünkü canavar, kurnaz bir hayvanın en galiz yolları ile savaşı. İyi niyet, dindar sözcükler ve güzel işler ile düzeni sağlayamazsınız. Çünkü takdir edilmeyecektir. Halk, ancak dövdüğünde veya dayak yediğinde takdir eder. Bu bir gerçektir ve insanlara iyilik ve bilgelik ile hükmedilebileceğini düşünmek, tamamen saçmadır; sadece hava civadır.” (C. G. Jung. Nietzsche’nin Zerdüştü Üzerine Seminerler. çev: T. Berkes. İst. 2019. S. 501)

Benim “Rahmani Siyaset” veya “Evrensel Ümmetçilik” dediğim İslami siyaset, Devleti “Makasidu’ş-Şeria”nın (mülkiyet, din-düşünce özgürlüğü, onur, güvenlik) mücessemleşmiş hali olarak görür. Siyasi dilini akli-ahlaki (İslam) olarak kurup, toplumdaki icraatlarını din, dil, ırk; mezhep-meşrep ayrımı yapmaksızın; bunlar karşısında gözü bağlı veya açık “adalet” ilkesine göre yapar. Devletin dini adalettir. Böyle bir siyasetçi, Allah’ın nezdinde makbuldür.

İnsani-psikolojik bir meşrep olan Tasavvuf ve onun örgütlenmiş hali olan “Tarikat”lara gelince, Türkiye sosyolojisinin tarihsel bir gerçekliği-mirası olarak, politikadan ve iktisattan şiddetle uzak tutulmaları ve devlet tarafından dikkatle denetlenmeleri, kaçınılmaz bir mecburiyettir. Bunların devlet ile iç içe olmaları, Osmanlı’da doğurduğu trajik sonuçları itibari ile geçmişimizde ibret alınması gereken bir örnektir. Aksi tutumun doğurduğu sonuç, - bir tekrar olarak- “FETÖ” örneği ile önümüzde duruyor.

<https://www.karar.com/gorusler/turkiye-laikligi-diyamet-imam-hatip-ilahiyat-1477083>